

радикализация граждан — это не только уголовный, но и социальный процесс, который может быть предотвращен через создание условий для социальной и экономической интеграции молодежи, доступности образования, трудовых ресурсов и укрепления социальных институтов.

Ключевым направлением в решении данной проблемы является усиление международного сотрудничества. Казахстан как член ООН и других международных организаций имеет возможность активно обмениваться опытом и ресурсами в области борьбы с терроризмом и экстремизмом, а также участвовать в глобальных антикриминальных инициативах, направленных на предотвращение участия граждан в иностранных вооруженных конфликтах. На основе международных стандартов необходимо выстраивать и национальные правовые практики, включая более тесное сотрудничество с правоохранительными органами соседних стран и международными антитеррористическими структурами.

Параллельно с законодательными мерами следует развивать социальную и образовательную политику, направленную на повышение осведомленности граждан о рисках, связанных с участием в вооруженных конфликтах, и формирования устойчивости к экстремистским идеологиям [6]. Важно также обеспечить возвращение бывших участников конфликтов в общество, предоставив им возможности для реабилитации, социальной адаптации и интеграции.

Таким образом, для эффективного решения проблемы участия граждан Республики Казахстан в иностранных вооруженных конфликтах необходимо внедрение комплексных мер, которые бы сочетали правовые, социальные и экономические подходы. Лишь такой многослойный подход позволит не только уменьшить риски вовлечения граждан в экстремистские и террористические действия, но и способствовать построению более безопасного и стабильного общества в рамках современного глобального мира.

Список литературы:

1. Конституция Республики Казахстан. – Алматы: Юрист, 2019.
2. Уголовный кодекс Республики Казахстан. – Алматы: Юрист, 2020.
3. Адамов, В. М. Роль международных организаций в борьбе с международным терроризмом / В. М. Адамов. – Алматы: Туран, 2021. – 256 с.
4. Бекмуханов, А. Ж. Проблемы правовой ответственности за участие в иностранных вооруженных конфликтах / А. Ж. Бекмуханов. – Вестник юридической науки, 2023. – № 2. – С. 45–52.
5. Фомин, И. И. Криминологический анализ терроризма и экстремизма в Казахстане / И. И. Фомин. – Алматы: Казахстан, 2021. – 312 с.
6. Жунусова, Г. Т. Социальная адаптация бывших участников вооруженных конфликтов: практики и проблемы / Г. Т. Жунусова. – Алматы: Мектеп, 2022. – 112 с.

Хуат М.

Орталық Қазақстан Академиясының заң факультетінің, 2 курс магистранты

АДАМ САУДАСЫ: ҚЫЛМЫСТЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖӘНЕ КРИМИНОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Қазақстан Республикасы Конституциясының 1-ші бабында мемлекеттің жоғары құндылықтары адам, адамның өмірі, құқықтары мен бостандықтары деп жарияланған. Халықаралық қауымдастықпен игерілген, тиісті халықаралық-құқықтық актілермен бекітілген және танылған құқықтар мен бостандықтар адамның әлеуметтік және заңды түрде қамтамасыздандырған тәртіп шарасы болып табылады. Олар бөлінбес, ажырамас қасиетке ие

және адамның жүріп-тұру тәсілін еркін таңдау қабілетінде көрінісін табады, оған қатысты ешкім ешқандай тыйымдар мен шектеулер қоя алмайды [1].

«Адамды саудаға салу» ұғымы бұдан да кеңірек мағынада қарастырылғаны жөн: бұл қылмыстың жәбірленушісі ретінде жасына, жынысына қарамастан кез келген тұлға бола алады. Ол балаларда болуы мүмкін, оларды қайыршылыққа, тіленшілікке салу салаларында пайдаланады; ал кез келген жынысты және кез келген жастағы тұлғаларды – олардың ағзаларын трансплантациялауда пайдаланады.

Адам саудасы, әсіресе әйелдер мен балаларды сату – біздің заманымыздың шынайылығы. Құлдықтың 200 жылдан астам уақыт бұрын күші жойылғанына қарамастан, қазіргі заман оған ұқсас институтты өмірге қайта жандандырды. Бүкіл әлемде жыл сайын 700 000-нан 4000000-ға дейін ерлер, әйелдер мен балалар құлдыққа ұқсас жағдайларда сатып алынады, сатылады, тасымалданады және олардың еркіне қарсы ұсталады. Сарапшылардың бағалауы бойынша адам саудасы ұйымдасқан қылмыс қызметінің үшінші саласы, әсіресе оның трансұлттық құрамдас бөлігі, қару-жарақ пен есірткі саудасымен қатар. БҰҰ-ның халықаралық қылмыстың алдын алу орталығы жыл сайын адам саудасының әлемдік нарығы 12 миллиард доллар табыс береді деп санайды. ЮНИСЕФ баяндамасында ұсынылған болжамында – егер шаралар қабылданбаса, 2020 жылға қарай адам саудасы табыстылығы бойынша есірткі сатумен парапар болады. Сонымен қатар, адамдарды сатудан түскен табыс халықаралық террористік қызметті қаржылық қамтамасыз етуге өз үлесін қосады деп ойлауға негіз бар дейді [2].

Негізінен әйелдер мен кәмелетке толмаған қыздар адам саудасының құрбандары болады. Ерлер жұмысшылар желісіне жиі түседі. АҚШ ЦРУ мәліметтері бойынша, Еуропада олар құрбандардың жалпы санының 2%-ын ғана құрайды. Саудадан зардап шеккендердің шамамен 80-90% жыныстық қанаушылыққа ұшырағандар.

Әйелдер саудасы мен әйелдердің еңбек көші-қоны мәселесі бойынша алғашқы әлеуметтік зерттеулердің бірі Е. В. Тюрюканова мен М. М. Малышева жүргізген [3]. Онда қазіргі заманғы әйелдердің еңбек көші-қоны, оның компоненттері, құрылымы, бағыты талданады, бұл катализдейді, ал шетелде жұмыс іздеу процестерін тежейді, көші-қон процестерінің заңнамалық базаларын, еңбек ресурстарының орын ауыстыруына, оның ішінде шетелден жұмыс қолдарының әкелінуіне қатысты Ресейде де, сондай-ақ шет елдерде де мемлекеттік саясатты салыстыру келтіріледі.

Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасының Қылмыстық заңнамасында адам саудасы ұғымы берілген, алайда ғылымда сауданың мазмұны туралы бірыңғай пікір жоқ. Бүгінгі таңда бар халықаралық-құқықтық, доктриналдық, ғылыми дефиницияларды талдау негізінде біз «адам саудасы» деген криминологиялық ұғымды қалыптастырдық, онда адамды кейіннен пайдалану мақсатында жүзеге асырылатын адамды азғыруды, тасымалдауды, беруді, алуды немесе жасыруды түсіну ұсынылады.

Сауда құрбандарын пайдаланудың ең көп таралған тәсілдерінің бірі – жыныстық немесе еңбегін қанаушылық. Өкінішке орай, Халықаралық та, ұлттық заңнамада да бұл құбылыстың анықтамасы болғанымен, нақты емес, осыған байланысты біз ұғымның өз түсіндірмесін ұсындық. Жыныстық қанаушылықты физиологиялық немесе психологиялық қажеттіліктерді қанағаттандыру, еңбегінен қаржылық немесе өзге де пайда алу мақсатында жүзеге асырылатын адамның еркіне қарсы жыныстық қасиеттерін пайдалану, еңбегін қанау деп түсіну керек.

Жыныстық қанаушылық мақсатында әйелдерді сату – қазіргі қоғам үшін жаңа құбылыс емес. Австралия құрлығы мен Американың отарлауы кезінде қылмыс жасағаны үшін сотталған әйелдерді жезөкшелікке мәжбүр еткен колонияларға жібереді. Ғасырлар бойы Африка әйелдері Еуропа мен Американың борделінде тірі тауар сатушылар сатқан. XIX ғ. аяғы мен XX ғ. басында қытайлықтардың Біріккен Штаттарға және Оңтүстік Америкаға шығыс еуропалық әйелдер саудасының тұтас желісі болды. Үндістанда көптеген жезөкшелер еуропалық нәсілге тиесілі. Сол кезде саудагерлер АҚШ-та Манн Заңының пайда болуына және 1899 жылы саудаға қарсы бірінші құқықтық актінің халықаралық деңгейде қабылдануына, ал 1904 жылы – ақ құлдармен сауда туралы Конвенцияның пайда болуына әкелді. Содан кейін

сауда көлемі құлдырап кетті. Бірінші және екінші дүниежүзілік соғыстар, социалистік лагерь елдерінің бөлімшесі осындай іс-әрекет үшін еңсерілмейтін тосқауылдар жасады. Еуразияның едәуір бөлігі темір шымылдығының артында қалды, бұл осы аумақ бойынша әйелдерді тасымалдау мүмкін емес еді [4,125].

Әлемнің көптеген елдерінде адам саудасы үшін қылмыстық жауапкершілікті көздейтін заңнамалар бар екенін атап өткен жөн. Сонымен, профессор В.В. Голин Украинаның Украинадағы Қылмыстық кодексті 124-1-бабы «Адам саудасы» туралы толықтырып, осы құбылысты криминалдандыра отырып, Германия мен Бельгиядан кейінгі әлемдегі үшінші мемлекет екендігін атап өтті. Осы мақаланың енгізілген сәтінен бастап, яғни 1998 жылғы 24 наурыздан бастап. 1999 жылғы маусымға дейін. Украинада дәл осы қылмысты жасаған адамдарды айыптау бойынша осы бап бойынша 12 қылмыстық іс қозғалды [5,5].

Осылайша, бүгінгі таңда жалдамалы қылмыстардың тізбесін адам саудасы толықтырады. Қазақстанның Қылмыстық кодексі, сондай-ақ бірқатар шет елдерде балалар саудасы (бізде кәмелетке толмағандар) үшін жауапкершілікті көздейді.

Адамдарды саудаға салуға қарсы тиімді күресу үшін әлемде әйелдер мен балаларды қылмыстық қастандықтардан қорғау тәсілдерін, тиімді тергеу жүйесін және кәмелетке толмаған балаларды немесе адамдарды саудаға салғаны үшін кінәлілерді жауаптылыққа тартуды, осы қылмыстардың құрбаны болғандарды (жәбірленушілерді) қорғау және құқықтық қамтамасыз етуді қамтыған, жан-жақты ұлт-аралық стратегиясын құру қажет деп ойлаймын.

Қылмыстың субъективтік жағының мазмұны негізгі үш белгіден тұрады: кінә, ниет, мақсат. Адамды сатып алу-сату әрқашанда тікелей қасақаналықпен жасалады, ниет әртүрлі болуы мүмкін. Қазақстан Республикасының ҚК-нің 20-бабына сәйкес қылмыс субъектісі өзінің әрекетінен туындайтын зардапты біледі, түсінеді және ондай зардаптың туындауын тілейді. Егер, адамды саудаға салушыда басқа да осыған ұқсас қылмыстар жасау ниеті пайда болса, онда ол қылмыстар жиынтығы бойынша жауаптылыққа тартылады. Қылмыстың бұл түрі төмендегі мақсаттар бойынша жүзеге асырылады:

коммерциялық (сатып алу-сату);

меншік ретінде (жәбірленушінің органдарын немесе тінін алу, жезөкшелікпен айналыстыру, еңбегін пайдалану мақсатында немесе өзгедей пайдалану үшін).

Осы мақаланы зерттеуде қылмыстық құқық және криминология тұрғысынан адам саудасы феноменін зерттеуге және егжей-тегжейлі қарауға, қылмыстық-құқықтық заңнаманы және осы құбылысқа қарсы іс-қимыл стратегиясын жетілдіру бойынша ұсыныстарды әзірлеу мақсатында онымен күресудің әдістері мен тәсілдерін зерттеуге әрекет жасалды, осыған байланысты келесі қорытындылар жасалды:

1. Бүгінгі күні қолданыстағы сауда анықтамаларын зерттеу «адам саудасы» ұғымын тұжырымдауға мүмкіндік берді, олар деп адамды кейіннен пайдалану мақсатында жүзеге асырылатын адамды азғыруды, тасымалдауды, беруді, алуды немесе жасыруды түсіну ұсынылады.

2. Жыныстық қанаушылықты физиологиялық немесе психологиялық қажеттіліктерді қанағаттандыру, қаржылық немесе өзге де пайда алу мақсатында жүзеге асырылатын адамның еркіне қарсы жыныстық қасиеттерін пайдалануды анықтау ұсынылады.

3. Адам саудасы трансұлттық сипаттағы және латенттілігі жоғары ұйымдасқан қылмыстық әрекеттің бір түрі болып табылады.

Әлемнің бірде-бір елі адам саудасынан тыс қалған жоқ және өзінің рөліне байланысты шыққан елі, транзиттік аумағы немесе баратын елі мәртебесіне ие болды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы 30 тамыз 1995 жыл // Әділет ҚР нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық құқықтық жүйесі <http://adilet.zan.kz/ru>

2. Ерохина Л.Д. Два лика транснациональной организованной преступности: терроризм и торговля людьми. М., 2002.

3. Тюрюканова Е.В., Малышева М.М. Женщина. Миграция. Государство. - М., 2001
4. Шелли Луиза. Торговля женщинами: экономический подход // Организованная преступность, терроризм и коррупция: Криминолог, ежекварт. альманах. - 2003. - №3.

Buketov University